

NA'T-I MEVLÂNÂ

Uz. Osman KAVALCI

İslâmî Türk Edebiyatı çerçevesi içerisinde, özellikle Hz. Peygamber Efendimiz'i övmek ve onun şefaatine nail olmak için kaleme alınan şitrlere "na't-ı nebevîyye", "na't-ı resûl" veya genel anlamıyla bir tür olan "na't" denilmiştir.

İslâmîyetten önceki araplarda bu kelimenin değişik anlamlarda, hemen her güzel şeyin vasfında müsemmâ olarak ifade edildiği de bir vaka'dır.¹

Türklerin İslâmîyeti kabul etmelerinden itibaren, bugüne gelinceye dek, yüzlerce hatta binlerce Türk şâirinin "na't" yazdığı, bilhassa divan şâirlerinin divanlarında, tevhid ve münacâtlardan sonra genellikle "na'tlar" yer almaktadır. Büyük bir çoğunluğu da Hz. Resûl'ü methetmektedir. Daha sonraları diğer bazı peygamberleri, velileri, mürşid ve halifeleri de öven na'tlara rastlanılmaktadır.

Türk Divân Edebiyatı'nda "na't" yazmakla şöhret kazanan şâirlere "na't-gû", cami veya tekkelerde, ayrıca mevlid törenlerinde na't okuyanlara da "na't-hâr" denilmektedir.

Türk Edebiyatı'nda şöhret bulmuş na't şâirlerinden en ünlüleri şunlardır: Mevlânâ Celâleddin-î Rûmî, Sinan Paşa, Fuzûlî, Nabî, Niyâzî-î Mısri, Çelebi-Zâde Âsım, Neccâr-zâde Şeyh Rıza, Şeyh Galib, Nâilî-î Kadım, İtrî, Şeref Hanım. Günümüz şâirlerinden, Necib Fazıl Kısakürek, Sezâi Karakoç, Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu, Arif Nihad Asya, Erdem Bayazıt, Âkif İnan ve Mustafa Miyasoğlu'nun bu türde güzel şitrleri vardır.

¹İbn Manzûr, Lisân-el-Arab, Beyrut, c. 2, s.99.

Dinî musıkımızda, bu türün bestelenmiş şekillerine de "na't" denmektedir. Bestelenmiş na'tlar, câmilerde cuma ve bayram namazlarından önce okunan Kur'an-ı Kerim'i mütakibten bir na't-han; tekkelerde ise Kelime-i Tevhid ile İsm-i Celal arasında bir zâkir tarafından okunurlardı. Durak Evferi ve Türki Darb usûlleri ile bestelenmiş olan na'tların terennüm edilmesinde usûle tam anlamıyla riâyet edilmez, daha çok okuyanın yorumu önem kazanırdı.

XVIII. yüzyıl şâirlerinden Yahya Nazım'ın na'tları muhtelif zamanlarda birçok musıkışinas tarafından bestelenmiştir. İşte böyle bestelerden biri de güftesinin Hz. Mevlânâ'ya ait olduğu sanılan "Na't-ı Mevlânâ" isimli şîirdir. Dahî bestekârimız Buhûri-zâde Mustafa İtrî tarafından "Rasî" makamında bestelenen bu na't, Mevlevî törenlerinde neyzenlerin yaptığı post taksımından önce, bir-bazen iki- kişinin ayakta okumasıyla başlar. Na't-ı Mevlânâ ismiyle şöhret kazanmış bu güfte bugün de zevkle okunup dinlenmektedir.

Kaynaklarda Hz. Mevlânâ'ya atfedilen "Na't-ı Mevlânâ"nın orijini şudur.²

نعت مولانا

یا حبیب الله رسول خالق یکتا توئی
 بر گزیده ذوالجلال پالک و بی همتا توئی
 نا زنین حضرت حق صدر و بدر کائنات
 نور چشم انبیا چشم چراغ ما توئی
 در شب محراج بوده جبرائیل آن در رکاب
 پا نهاد بر سرته کنه خطرا توئی
 یا رسول الله تروان امعاند عاجزند
 رعشای عاجزان بی سرو بی پاتوئی
 سرو بوستانه رسالت تو بهار معرفت
 گلینه یاغ شهت سنبل پالا توئی
 شمس تبریزی که دارد نعت پیشخبر ز تو

مصطفی و مجتبای سید اعلیٰ توئی

²Mevlânâ Âyinleri, Konya, 1974, s. 1-4, (Haz: Sadeddin Heper, Konya Turtizm Derneği Yayınları); Mûzik Ansiklopedisi, Ankara, 1985, c.2, s. 632-633.

Transkripsiyonu :

- 1- Ya Habîb- allah Resûl-i Halîk-ı yekta tûyl
Ber-gûzîn-ı zû-l-Celâl-ı Pak ü bi-hem-ta tûyl
- 2- Nâzenîn-i Hazret-i Hak sadr-ı bedr-ı kâ'inat
Nûr-ı çeşm-i enbiyâ çeşm-i çerâğ-ı mâ tûyl
- 3- Der-şeb-i mi'râc-ı bûde Cebre'î an der-rîkâb
Pâ-nihâde ber-ser-ı nûh künbed-i Hadra tûyl
- 4- Ya Resûl-allah tû dâni ümmetâned 'âcizeñd
Reh-nümâ-yı 'âcizân-ı bi-ser ü bi-pâ tûyl
- 5- Server-i büstân-ı risâlet nev-bâhar-ı ma'rîfet
Gül-bün-ı bâğ-ı şer'at sünbül-ı bâla tûyl
- 6- Şems-i Tebrizî ki dared Na't-ı Peygamber zeber
Mustafâ vü müctebâ-yı Seyyid-i a'lâ tûyl

Bütün araştırmalarımıza rağmen Hz. Mevlânâ'nın külliyatında bu gazel-na'ta rastlanmamıştır.³ Öyle anlaşılıyor ki "Şems-i Tebrizî" mahlasından olacak, güfte Hz. Mevlânâ'ya mal edilmiştir. Gerçekten, Celâleddin-i Rûmî birçok şiirinde bu mahlası kullanmıştır.⁴ Abdülbâki Gölpinarlı da bu şiirin Hz. Mevlânâ'ya ait olmadığını, Ulu Ârif Çelebi'ye ait olduğunu söylemektedir.⁵

Anadolu'da yazılan ilk na'tlardan biri, belki de en önemlisi olan Na't-ı Mevlânâ, sonraki na't yazan şairlere etki etmesi bakımından da hayli önem kazanmıştır. Bugünkü Türkçe ile nesre çevirirsek kısaca şöylece özetleyebiliriz:

- 1- "Ey eşî ve benzeri olmayan Hâlik'in Resûlü, sen Rabb'in

³Külliyât-ı Şems, ya Divan-ı Kebîr, Tahran, 1336-1346 (Neş: Bedi-üz-Zâmân Fûrûzanfer)

⁴Abdülbâki Gölpinarlı, Mevlevî Âdâb ve Erkanı, İst. 1963, s. 28-29

⁵Bakz., Aynı eser.

sevgülüsün. Sen, benzeri olmayan tertemiz Celâl sahibinin seçkin Peygamberisin."

2- "Kâinat dolunayının göğsü, Hak Hazretlerinin nazlı çiçeği, enbiyanın göznuru ve bizim de göz ışığımızın."

3- "Gerçekleşen Mirac gecesinde Cebrail'den önde idin ve sen yedi kat gökkubbesine ayak bastın.(Yedi kat gökler senin ayağının altındaydı.)"

4- "Ey Allah (c.c.)'in Resulü, sen âciz ümmetlerini bilir, onların günahkârlarına yol gösterirsin."

5- "Risâlet bahçesinin serveri, marifetin ilkbaharı ve şeriat bağının kök-gülü yüce sümbül sensin."

6- "Şemsi Tebrîzi, en yüce Peygamberin Na'tını söyler ki, sen Mustafâ'sın, seçilmişsin ve en üstün öndersin."

Farsça kaleme alınmış bu na't, birazcık Osmanlı kültürü olanlar için hiç de zor olmayan üslubunu yadırgamayacağı gibi mânâsını da hemen kavrayıverir. Arüz vezninin çok işlek bahirlerinden biri olan *remel* bahrinin Fa'ilâtün- Fa'ilâtün- Fa'ilâtün- Fa'ilün kalıbıyla yazılmıştır. Ritmik bir ahenk kazandıran vezne, tekrar edilen konsonantları da dahil edersek, alliterasyonların da güfteye estetik ruh kazandırdığını anlarız. Meselâ, r, ç, ş, m ve n konsonantları çokça yer almıştır:

Nâzenîn-i Hazret-i Hak Sadr-i bedr-i kainat

Nür-i çeşm-i enbiyâ çeşm-i çerâğ,ı ma tüyl

Pek tabii bütün bunlara, güfteyi yazan şâirin de lirik duygularını ilâve etmek gerekir.

Esasen Hz. Mevlânâ'nın külliyâtında-özellikle Divân-ı Kebir'de- Peygamberimiz için çokça na't vardır. Ancak gerek musiki çevrelerinde, gerekse hat sanatında -bilhassa Türk şâirlerinde- önem kazandığı için değerlendirmek istedik. Hemen her na't yazan şâir, gerek üslup ve gerekse mânâ estetiği bakımından Na't-ı Mevlânâ'dan birşeyler almıştır.

Aynı dönemde yaşayan, Divân şîrinin kurucuları arasında yer almış Şeyyâd Hamza'nın meşhûr na't'ının iki beyti şöyledir.

1- Habıbsın Padışahlara tabıbsın dertlû ahlara
Şefaâtün günahkâra afâdur ya Resûl-allah

2- Ay u güneş yedi yıldız seni öger kamu hergiz
Senûn sözünden ayrıuk söz hatadur ya Resûl-allah⁶

Avnî mahlasıyla şîrler yazan Fatih Sultan Mehmed Hân'ın Peygamberimiz için kaleme aldığı Na't-ı Nebevi'nin matla ve hüsn-i matla beyitleri de mezkûr Na't-ı Mevlânâ'nun tadını hatırlatıyor:

1- Yüzün meh-i tyd ü ser-i zülfün Şeb-i İsrâ
Gamzen yed-i Mûsâ Leb-i Lâlün dem-i İsâ

2- Bu hüsn-i Hudâ'yı ki Hudâ sana veribdür
Mâ'nâyı cihân yazmadı tasvîrüne hemtâ⁷

Yine XV. yüzyıl şâirlerinden Şeyhî'nin:

Risâlet devrinin mâhı Muhammed
Nübüvvet Sadrının şâhı Muhammed⁸

matlarıyla başlayan meşhûr na'tı da aynı havayı teneffüs etmektedir.

XVI. yüzyıl şâirlerinden Hayrettî'nin:

Ey pâdişah-ı her dü-serâ şâh-ı enbiyâ
Vey Hâdi-i Hudâ vü şehensâh-ı asfiyâ⁹

Zatî'nin aynı vezinle yazdığı:

Kâmetün ey büstan-ı lâ-mekân pirâyesi
Nürdan bir servdür düşmez zemine sâyesi¹⁰

beyitleriyle başlayan na'tları da aynı üslûp ve aynı lirizmi taşıyor.

⁶Sadettin Buluç, "Şeyyâd Hamza'nın Beş Manzûmesi", İ. E. Fak., T.D.E. Dergisi, Sayı VII, s. 5, 11-12.

⁷Divân-ı Sultan Mehmed, Ankara, 1946, s.2 (Haz: Kemâl Edib Ünsel, Edisyon-kritiklî neşir)

⁸Divân-ı Şeyhî, İst., 1291, s. 19

⁹Divân-ı Hayrettî, İst., s. 5-6.

¹⁰Divân-ı Zâtî, İst., 1257, s. 174.

XVIII. Yüzyıl şâirlerinden "na't-gü" ünvanıyla marûf Yahyâ Nazîm'in beş yüz sayfa tutarındaki divanının hemen hemen dörtte üçü na't türünde yazılmıştır. Bestelenmiş olanlardan iki na'tının ilk beyitleri şöyledir:

Ey kışver-i risâlete sultân-ı enbiyâ
Rûh-ı revân-ı cîsm-i rûsûl can-ı enbiyâ¹¹

Âfîtab-ı subh-ı "mâ-evhâ" Habîb-i Kibriyâ
Mâhtâb-ı şâm-ı "ev-ednâ" Habîb-i Kibriyâ¹²

Yine XIX. yüzyıl şâirlerinden Enderûnlu Vâsîf'ın Muhammes-Na't'ındaki vezin ve anlatım, İzzet Molla'nın na't-ı nebevîsindeki anlatım ve vezin hemen bize Na't-ı Mevlânâ'yı hatırlatmaktadır. Muhammes-Na'tın ilk bendini sunuyoruz:

Zât-ı Pâkûn eylemiş Rabb-ül Alâ
Kafîlesâlar-ı hayl-ı enbiyâ
Hep tufeylündür gürûh-ı evliyâ
Ya resûlallah müştakım sana
Yandım aşkınla terahhum kıl bana¹³

Keçecizâde- İzzet Molla'nın meşhûr na'tının ilk iki beyti de şöyledir:

1- Ya Muhammed mizbânundur Cenâb-ı Kibriyâ
Dedi Zâtı Zâtuna ehlen ve sehlen merhabâ

2- Buldu rîfat Arş-ı alâ hâk-i pâyından senün¹⁴
Makdemünle iftihar etse felek bir iş mi yâ

Sonuç olarak diyebiliriz ki Na't-ı Mevlânâ, kendisinden sonraki hemen bütün na't yazan Divân şâirlerine, Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i

¹¹Divân-ı Belâgat-ı Ünvan-ı Nazîm, İst., 1257, s.4.

¹²a.g.e., s.336

¹³Divân-ı Gülşen-i Efkâr, Mısır, 1257, s.6.

¹⁴Divân-ı İzzet, Mısır, 1255, s.2.

Şeriflerden sonra en çok etkili olan manzumelerden birisidir. Sanırım Tanzimat dönemi yazarlarından bu türü devam ettiren Muallim Nâci'ye ve Ziyâ Paşa'ya, hatta zamanımızın na't yazarlarına da büyük ölçüde etkili olmuştur. Doğrusu araştırmaya değer.